

Марина Станіславівна Розачко,
технічний секретар СВР Д 41.053.01
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Ніщинського 1, м. Одеса, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті наголошується на важливості якісної підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах освіти до майбутньої професійної діяльності. Проведено аналіз наукових робіт із дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців. Розкрито сутність понять результату професійної педагогічної підготовки викладача в умовах вищої педагогічної школи, таких як, «готовність» та «підготовленість».

Ключові слова: майбутні фахівці, готовність, підготовленість, професійна діяльність

Професійна підготовка майбутніх фахівців у ВЗО є важливою категорією педагогіки вищої школи. У цьому зв'язку одним із пріоритетів вищої педагогічної освіти є підготовка компетентного, конкурентоспроможного фахівця до роботи в динамічно мінливих умовах, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання, готового до самоосвіти та саморозвитку. Освіта – найважливіше із земних благ, якщо вона найвищої якості. Інакше вона абсолютно даремна. (Редьярд Кіплінг) [7, с. 45]. На разі важливим є завдання створити таку систему освіти, щоб задовольнити вимоги найвибагливіших поціновувачів одного із земних благ – освіти.

Педагогіка вищої школи має створити всі передумови для набуття студентами – майбутніми фахівцями фундаментальних і специфічних знань, розвитку їхніх здібностей до самоосвіти в контексті суспільних перетворень, кількість і якість яких постійно зростають. Таке розуміння проблеми професійної підготовки зумовлює напрацювання нових вимог до освіти в досліджуваній галузі. Крім того, слід зазначити, що сучасний український фахівець повинен володіти високою професійною культурою та морально-духовними цінностями для виховання майбутнього покоління нашої країни.

Питання професійної підготовки майбутніх фахівців розкриваються в дослідженнях багатьох учених, таких як: В. Андрущенко, А. Богуш, І. Богданова, О. Бугайчук, С. Гвоздій, Е. Карпова, А. Капська, Н. Кічук, І. Княжева, В. Кремь, З. Курлянд, Т. Койчева, В. Корнєшук, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Попова, Т. Осипова, Л. Савченко, В. Нестеренко, С. Рябушко, Т. Танько, Н. Черненко та ін..

Зазначимо, що у зв'язку з впровадженням Концепції нової української школи та нового Закону України «Про освіту» (2017 р.) постає питання про модернізацію змісту підготовки майбутніх педагогів різних освітніх закладів від дошкільця до вищої школи.

Водночас вважаємо за потрібне з'ясувати передусім змістове наповнення ключових понять означеного процесу, його результативності.

Аналізуючи наукову літературу, з'ясували, що терміни «готовність» та «підготовленість» досить часто використовують у наукових роботах із педагогіки та психології, не зважаючи на численні

дослідження, значення цих термінів залишається досить неоднозначними. Одні вчені (Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Линенко, В. Сластьонін та ін.) наголошують, що кінцевим результатом підготовки майбутніх фахівців є їхня готовність до професійної діяльності, яка охоплює всі аспекти професійної діяльності, інші (М. Дьяченко, Н. Звєкова, Н. Зубова, О. Панюкова та ін.) віддають пріоритет поняттю «підготовленість», складником якого є готовність. Метою статті є уточнення змісту цих понять та з'ясування зв'язків між ними.

Базуючись на вищеозначеному, вважаємо доцільним розглянути поняття, що розкривають сутність кінцевого результату професійної педагогічної діяльності викладача в умовах вищої школи, а саме «готовність», «підготовленість».

Так, у психологічних джерелах, готовність розглядається як складна діалектична структура, яка є якістю особистості, що характеризується сукупністю інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та вольових сторін психіки людини щодо їх співвідношення із зовнішніми умовами та майбутніми завданнями; як настанова, що спрямована на виконання тієї чи тієї дії, припускає наявність знань, умінь, навичок; готовність до протидії; згода зробити що-небудь, бажання сприяти чому-небудь [4, с. 73].

У свою чергу, професійна готовність, за українським педагогічним словником це – суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати. Професійна готовність не обов'язково узгоджується з об'єктивною професійною підготовленістю [10, с. 89].

Якщо розглядати проблему готовності в цілому, то слід зазначити, що об'єктом спеціальних досліджень це явище стало досить давно. Вже на кінець XIX початок XX століть готовність визначалася у зв'язку з проникненням у природу психічних процесів людини. Саме в цей період склалося розуміння готовності як настанови (Д. Узнадзе). Д. Узнадзе розглядає готовність як функціональний стан, що характеризує ступінь підготовки людини до професійної діяльності та як систему компонентів, що визначають змістово-процесуальні аспекти готовності [5, с. 65].

Розглянемо розуміння цього поняття педагогами.

Одне з перших педагогічних досліджень з означеної проблеми належить В. Щербині. (1971). Автор розглядав шляхи формування готовності педагога до творчого розв'язання виховних завдань. При цьому готовність розумів як психологічну передумову та умову творчої діяльності педагога, основу педагогічного мистецтва [5, с. 98].

О. Попова вважає, що професійна готовність майбутніх фахівців це – сукупність різнорівневих взаємопов'язаних особистісних і функціональних властивостей майбутнього фахівця, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності згідно з нормативними вимогами, що ставиться до результату завершення професійного навчання [8, с. 87].

Розглядаючи підготовку майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах, Н. Черненко зазначає, що ефективність такої підготовки зумовлюється станом готовності майбутніх менеджерів освіти до такої діяльності. Готовність майбутніх менеджерів є результатом їхньої підготовки, цілісним особистісним утворенням, що виражається мобілізацією ресурсів суб'єкта праці на виконання конкретної діяльності. У свою чергу, підготовка майбутніх менеджерів розглядається як цілеспрямований процес формування в умовах вищих закладів освіти знань, умінь, навичок і розвитку особистісних якостей студентів магістратури, необхідних для управління ризиками [11, с. 16].

У ґрунтовному дослідженні щодо формування професійної готовності студентів до педагогічної діяльності К. Дурай-Новакова визначає її як закономірний результат широкого розуміння поняття професійної підготовки, розвиток професійної спрямованості, професійного становлення. Авторка виходить з того, що педагогічна діяльність і професійна готовність є взаємозалежними, зважаючи на те, що у процесі засвоєння педагогічної діяльності відбувається формування професійно значущих властивостей особистості [3, с.9].

За В. Стасюк, професійна готовність – це інтегративна якість особистості, що проявляється у формах активності та визначає здібність ставити перед собою професійні цілі, обирати способи їх досягнення, контролювати цей процес, здійснювати самоконтроль за виконанням власних дій і прогнозувати шляхи підвищення продуктивної роботи у професійному напрямі [7, с. 54].

Зазначимо, що вченими (М. Дяченко, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.) було визначено структурні компоненти професійно-педагогічної готовності майбутніх фахівців. З-поміж них: мотиваційний – позитивне ставлення до педагогічної професії, інтерес до роботи вчителя, стійке бажання присвятити себе педагогічній діяльності, педагогічне покликання роботи з дітьми; змістовий або змістовно-операційний – професійні знання, вміння і навички, педагогічне мислення, професійна спрямованість уваги, сприймання, уяви, педагогічні здібності; морально-орієнтаційний – моральне обличчя педагога, педагогічні та

загальнолюдські цінності, наявність прогресивних поглядів і переконань, педагогічних принципів та бажання діяти відповідно до них; емоційно-вольовий – цілеспрямованість, працьовитість, наполегливість, рішучість, самостійність, ініціативність, самокритичність, охайність, емоційна сприйнятливність, посидючість, терплячість; оцінний – самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам; психофізіологічний – висока працездатність педагога у виконанні професійних функцій: упевненість у своїх силах, прагнення доводити до кінця розпочату справу, довільно управляти своєю поведінкою та поведінкою учнів, активність, урівноваженість, витримка [4, 44].

Важливим моментом у формування професійної готовності є збіг мотиваційної сфери суб'єкта з характером мети. У цьому випадку має місце природний зв'язок мотиву і мети. Шляхом усвідомлення потреб і мотивів індивід виробляє визначену модель майбутніх дій. Отже, мотивація є важливим компонентом готовності, бо впливає на створення необхідних відносин, настанов, досвіду особистості, професійно-значущих якостей, досконалості в діяльності, майстерності, що забезпечують індивіду свідому діяльність.

Одним із видів професійної готовності є готовність до педагогічної діяльності, що в науковій літературі визначається як цілісне інтегроване утворення особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну та вольову вибіркову прогнозуючу змобілізаційність у момент її включення в діяльність певної спрямованості [9, с.12]. Готовність є результатом набутого досвіду особистості, який ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у неї, об'єктивації її предмета і способів взаємодії з ним.

Готовність до педагогічної діяльності в дослідженні А. Линенко розглядається як цілісне утворення, що характеризує емоційно-когнітивну і вольову змобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування (педагогічну діяльність) [5, с. 87]. Іншими словами, результатом (сформованою готовністю) вважають наявність у фахівця спеціальних професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, раціональна реалізація яких уможливується на практиці професійно-досконалим способом завдяки певним особистісним емоційно-інтелектуальним, вольовим і мотиваційним «збудникам» [5, с. 43]. Відповідно до позиції автора, готовність не є вродженою, а виникає в результаті певного досвіду людини, що ґрунтується на формуванні її позитивного ставлення до професійної діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у ній.

Отже, під готовністю до педагогічної діяльності розуміємо складну діалектичну структуру, яка є набутою якістю особистості та характеризує здатність і підготовленість майбутнього педагога до виконання функціональних властивостей, необхідних для ефективного здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Поряд із поняттям «професійна готовність» у науковому обігу використовують і поняття «професійна підготовленість». З'ясуємо сутність цього поняття.

У словникових джерелах термін «підготовленість» потлумачено як: наявність підготовки до будь-якої справи, роботи [9, с. 65]; зробити що-небудь попередньо для обладнання, організації чого-небудь; навчити, дати необхідні знання для чого-небудь; попереднім повідомленням викликати схильність до сприймання чого-небудь; сукупність спеціальних знань, умінь, навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що уможливають успішність реалізації праці за обраною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і вмінь» [10, с. 32].

У психолого-педагогічній літературі поняття «професійна підготовленість» трактують як інтегроване системою властивостей і відношень утворення особистості, що характеризує її вибіркочну прогнозує активність у процесі підготовки та включенні в професійну діяльність [5, с. 34]; складна інтегрована якість особистості [4, с. 56]; інтегральне утворення особистості, що охоплює певні компоненти (мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий) і сукупність знань, умінь, навичок та особистісних якостей, адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності [4]. У професійній освіті тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь, навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і вмінь [5, с. 12].

Так, М. Данилко під підготовленістю розуміє «процес і результат діяльності», що спрямовані на оволодіння певним запасом професійних знань, умінь і навичок, а також якостей особистості, необхідних для успішного виконання професійної діяльності, тобто професійної компетентності фахівця; комплексний, інтегративний стан, що поєднує в собі теоретико-практичну підготовку майбутніх фахівців [1, с. 23].

У досліджуваному контексті видається можливим визначити поняття «професійна підготовленість» як наявність професійних знань, умінь і навичок (професійної компетенції, кваліфікації, основ професіоналізму і майстерності), набутих у процесі навчання, і необхідних для здійснення професійної діяльності, професійно-інтегроване утворення, що сприяє досягненню самовизначення й самореалізації з подальшим самовдосконаленням.

Науковці (В. Бодров, А. Деркач, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандилович, Н. Левітов та ін.) «професійну підготовленість» трактують як наявність у фахівця особистісних якостей, теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, які дозволяють у будь-який час успішно вирішувати поточні завдання та виконувати функціональні обов'язки. Важливими додатковими аспектами в цьому спектрі є: мотивація, внутрішня зібраність,

вольова налаштованість, здатність виконувати необхідну роботу в цей час й досягати потрібних результатів [3, 4].

Поняття «підготовленість» до професійної діяльності межує з поняттям «професійна придатність», яка передбачає різні ступені: непридатність до професійної діяльності (тимчасова або практично непереборна) з огляду на здоров'я; придатність до професії; відповідність професії; людина має особистісні якості, які доречні цій професії; покликання до професії. Особистісні якості людини чітко відповідають вимогам до мови професії, вона виділяється серед інших за рівнем навчання й розвитку [9, 46].

П. Джурина під підготовленістю майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності розуміє цілісну систему професійно-педагогічної підготовки як процес і її результат, спрямовану на формування у майбутніх педагогів фізичної культури професійних знань, умінь і навичок щодо здоров'язбережувальної діяльності з учнями в галузі фізичної культури, стимулювання їх до зміцнення, розвитку та збереження свого здоров'я, дотримання здорового способу життя; прищеплення особистісних якостей педагогу щодо власної здоров'язбережувальної діяльності як взірця для учнів [2, с. 23].

Т. Осипова вважає, що результатом підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва є їхня підготовленість до здійснення такої діяльності. Підготовленість майбутніх учителів до педагогічного наставництва, на думку вченої, є складним полікомпонентним професійно-орієнтованим утворенням, що має такі характеристики як: наявність сукупності спеціальних знань та операційно-технологічних умінь; розвиненість професійно значущих особистісних якостей; сформована стійка потреба в реалізації педагогічного наставництва за визначеними функціональними векторами (взаємодія, корекція, самореалізація) [6, с. 73].

Під підготовленістю майбутніх фахівців до професійної діяльності розуміємо складну багатофакторну інтегровану якість особистості, що передбачає наявність системи фахових знань, умінь і навичок, набутих у процесі підготовки відповідно до нормативних вимог і державних стандартів, сформованої професійної компетентності та готовності до ефективної професійної діяльності.

Аналіз наукового фонду з досліджуваної проблеми дає можливість дійти висновку, що у взаємовідношенні понять «готовність» і «підготовленість» до професійно-педагогічної діяльності, доцільно вести мову про «підготовленість», яка, на нашу думку, охоплює всі напрями професійної діяльності майбутнього фахівця та його готовність до її здійснення. Свою думку пояснюємо тим, що «готовність» за своїм сенсом є психофізичною якістю особистості і складником підготовленості випускника ВЗО до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данилко М. П. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів фізичної культури: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 24.00.02 / М. П. Данилко. – Луцьк, 2000. – 19 с.
2. Джури́нський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / П. Б. Джури́нський – Одеса, 2013. – 43 с.
3. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: автореф. дис... на соискание учен. степени д-ра. пед. наук: специальность 13.00.01 «Теория и история педагогики» / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 36 с.
4. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности и деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандибович. – М.: БГУ, 1978. – 182 с.
5. Линенко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія / Алла Францевна Линенко. – Одеса : ОКФА, 1995. – 80 с
6. Осипова Т. Ю. Організація навчально-виховного процесу ВЗО на засадах толерантності як складова професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів / Т. Ю. Осипова // Матеріали міжнар. науково-практ. конф. [«К. Д. Ушинський сучасність пріоритетні напрямки розвитку професійної освіти»], (21–22 жовтня 2004 р.). – Одеса, 2004. – Т. 2. – С. 72–75.
7. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. За ред. З. Н. Курлянд. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
8. Попова О. В. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців перекладу китайської мови в сучасному полікультурному просторі України / О. В. Попова // Наука і освіта [науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Психологія і педагогіка]. – №10/СХХVII. – Одеса: ПНПУ, 2014. – С. 170–176.
9. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А. В. Семенової. – О.: Пальміра, 2006. – С.32
10. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.
11. Черненко Н. М. Концептуальні засади підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками: [монографія] / Н. М. Черненко. – Одеса: Атлант, 2016. – 258 с.

*Марина Станиславовна Рогачко,
технический секретарь специализированного учёного совета Д 41.053.01,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Нищинского 1, г. Одесса, Украина*

К ПРОБЛЕМЕ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ К БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье подчеркивается важность качественной подготовки будущих специалистов в высшей школе к будущей профессиональной деятельности. Проведен анализ научных работ по исследованию профессиональной подготовки будущих специалистов. Раскрыта сущность понятий результата профессиональной педагогической подготовки преподавателя в условиях высшей педагогической школы, таких как, «готовность» и «подготовленность».

Проведен анализ научных работ по исследованию профессиональной подготовки, в ходе которого выяснили, что термины «готовность» и «подготовленность» довольно часто используют в научных работах по педагогике и психологии, несмотря на многочисленные исследования, значение этих терминов остается достаточно неоднозначными. Одни ученые отмечают, что конечным результатом подготовки будущих специалистов является их готовность к профессиональной деятельности, которая охватывает все аспекты профессиональной деятельности, другие отдают приоритет понятию «подготовленность», частью которого является готовность.

Раскрыта сущность понятия подготовленность будущих специалистов к профессиональной деятельности, которое понимаем как сложное многофакторное интегрированное качество личности, которое предполагает наличие системы профессиональных знаний, умений и навыков, приобретенных в процессе подготовки в соответствии с нормативными требованиями и государственными стандартами, сложившейся профессиональной компетентности и готовности к эффективной профессиональной деятельности.

Выявлено, что во взаимоотношении понятий «готовность» и «подготовленность» к профессионально-педагогической деятельности, целесообразно говорить о «подготовленности», которая, по нашему мнению, охватывает все направления профессиональной деятельности будущего специалиста и его готовность к ее осуществлению. Считаем, что «готовность» по своему смыслу является психофизическим качеством личности и частью подготовленности выпускника ВЗО к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: готовность, подготовленность, студент, профессиональная деятельность.

Marina Stanislavovna Rogachko,
Technical secretary of the specialized scientific council D 41.053.01,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,
1, Nischinskogo Str., Odessa, Ukraine

ON THE ISSUE CONCERNING FUTURE SPECIALISTS' PREPAREDNESS FOR FUTURE PROFESSIONAL PRACTICE

The importance of qualitative training of future specialists in future professional activity in institutions of higher education is highlighted in the article. The paper provides an insight into outcomes of professional teacher training in institutions of higher education; the essence of the notions "readiness" and "preparedness" is revealed.

The article contains an analysis of research papers on professional training of future specialists. It has been established that the notions "readiness" and "proficiency" are frequently used in academic papers devoted to teaching and psychological issues; however, despite multiple studies the meanings of these notions are still fairly ambiguous. Some scholars say that the ultimate outcome of future specialist training is their readiness for professional practice covering all aspects of professional activity, while others give priority to the notion "preparedness", readiness being part of it.

The article provides an insight into the notion of future specialists' preparedness for professional practice, which we understand as a complex multiple-factor integrated individual quality, premised on the existence of a system of professional knowledge and skills acquired in the course of training alongside with statutory requirements and national standards, on developed professional competence and readiness for efficient professional practice.

It has been established that in terms of correlation between "readiness" and "preparedness" for professional teaching practice it is feasible to refer to "preparedness", which, in our opinion, covers all aspects of future specialists' professional practice and their readiness for performance. We believe that "readiness" is inherently a psychophysical individual quality and part of higher school graduates' preparedness for professional practice.

Keywords: readiness, preparedness, student, professional activity.

Подано до редакції: 1.11.2017 р.

Рекомендовано до друку: 18.11.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш